

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

Pojetí rozvodu v judaismu

The Concept of Divorce in Judaism

Vedoucí práce

ThDr. Pavla Damohorská, Th.D.

Autor práce

Kateřina Svobodová

Praha 2015

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí této bakalářské práce ThDr. Pavle Damohorské, Th.D. za odborné vedení a rady.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Pojetí rozvodu v judaismu“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. 6. 2015

Kateřina Svobodová

Anotace

Bakalářská práce „Pojetí rozvodu v judaismu“ se zabývá podobou rozvodu v judaismu. Popisuje historický vývoj rozvodu v rámci židovského práva a pojetí rozvodu v současnosti ve Státě Izrael a diaspoře. Práce se snaží přiblížit kritickou situaci agunot, žen, které jsou uvězněny v často nefungujícím anebo nešťastném manželství. Tato práce představuje i řešení problému agunot v rámci izraelské legislativy.

Annotation

Bachelor work „The Concept of Divorce in Judaism“ deals with form of divorce in Judaism. It describes development of divorce within Jewish law and current concept of divorce in the State Israel and the diaspora. The work tries to approach critical situation of agunot, women, who are prisoners in often dysfunctional or unhappy marriage. This work also presents the solution to problem of agunot within Israeli legislation.

Klíčová slova

Rozvod v judaismu, get, aguna, halachické právo, legislativa Státu Izrael

Key words

Divorce in Judaism, Get, Agunah, Halakhic Law, Legislation of the State Israel

Obsah

1. Úvod	6
2. Pojetí rozvodu v rámci náboženské tradice	8
2. 1 Pojetí rozvodu v Tanachu	8
2. 2 Pojetí rozvodu v Talmudu	9
2. 2. 1 Rabínská ustanovení neboli <i>takanot</i>	12
2. 3 Pojetí rozvodu v islámu	14
2. 4 Pojetí rozvodu v křesťanské tradici.....	15
3. Rozvod	17
3. 1. Get	17
3. 2 Průběh rozvodu	18
3. 3 Role Bejt Din	21
4. Aguna	23
4. 1 Řešení situace agunot	26
5. Stát Izrael	32
5. 1 Vývoj izraelská legislativy v případě rozvodů	33
5. 2 Proměna v legislativy od roku 1995	34
5. 3 Práva žen	35
6. Závěr	37
Seznam použité literatury a pramenů	38
Summary	42

1. Úvod

Manželský svazek má v židovské tradici stěžejní postavení. Hlavním úkolem muže a ženy jako manželů je mít potomky. To plyne už z biblického verše v Genesis 1,28: „Plod'te a množte se“.¹ Celibát nebyl nikdy preferován. Nicméně, v judaismu neplatí křesťanské dogma svátosti manželství, a ač je rozvod smutnou záležitostí a je vítáno, aby se nejprve manželé pokusili smířit, není v židovské tradici rozvod stigmatizován jako hřích či překročení božího zákona. Rozvod je součástí halachického práva od jeho počátků. Židovské manželství je uzavřeno jako smlouva a jako smlouva může být za vzájemného souhlasu i rozvázáno.

Židovské manželství je ukončeno manželovým vydáním rozlukového listu, *getu* a přijetím tohoto *getu* manželkou. Takový rozvod může proběhnout i bez účasti soudu, pokud se manželé dohodnou. Ale funkce rabínského soudu, Bejt Dinu² v procesu rozvodu je spíše dohlážitelská. Když soud zakročí a například pobídne manžela k vydání *getu*, stále to není deklarativní krok, jak tomu bývá u sekulárních soudů.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je představení pojetí rozvodu v judaismu s přiblížením izraelské legislativy v oblasti rodinného práva, konkrétně v otázkách rozvodu. Chtěla bych poukázat na nešťastnou a často tragickou situaci *agunot*, žen, které z různých důvodů nezískaly svůj *get* a mají omezená svá práva.

Bakalářská práce je rozdělena na čtyři části, ve kterých se postupně zaměřuji na pojetí rozvodu v židovské náboženské tradici a pro srovnání představuji jak islámské pojetí rozvodu, které pracuje s podobnými principy jako židovská tradice, tak možnosti rozvodu v křesťanské tradici. Ve druhé části se věnuji procesu rozvodu a náležitostem, které k němu patří. Ve třetí části práce se věnuji záležitosti *agunot*, jejich situaci v USA a Izraeli a možnostem, jak do budoucna předcházet vzniku *agunot*. V poslední kapitole jsem si dala za úkol vytvořit úvod do izraelské legislativy a jejímu uplatnění v oblasti ukončení manželství v židovské tradici.

¹ פרו ורבו Genesis 1,28, *Bible*, Český ekumenický překlad, Praha, Česká biblická společnost, 2012, str. 25

² Plurál Batej Din

Židovské pojetí rozvodu vyplývá z biblického pojetí manželství, které jasně stanovuje, že manžel si bere ženu a ne naopak, a tudíž žena nemůže iniciovat rozvod, protože je de facto tím majetkem, který si manžel v první řadě bral. Nicméně to neznamena, že je se ženou nakládáno jako s majetkem. Naštěstí prošla halacha řadou změn, byla upravována rabínským ustanoveními, *takanot*. Ale přes všechny snahy, má žena z hlediska židovského práva jiné a často horší postavení. Existují názory, které otevřeně mluví o diskriminaci žen z hlediska židovského zákona. V mé práci se pokouším o analýzu procesu rozvodu a jeho následky, které ovlivňují především práva a postavení ženy.

2. Pojetí rozvodu v rámci náboženské tradice

Manželství je v tradičních náboženských kulturách považováno za důležitou stavební jednotku jak rodiny, tak celé společnosti. Ovšem názor na rozvod již není tak jednomyslný. V židovské i islámské tradici má manželství nejbližší k uzavření smlouvy, která může být po dohodě a za určitých okolností zase rozvázána. Křesťanský pohled na rozvod se liší podle jednotlivých církví, nicméně obecně platí, že manželství je svátost a jeho původce je sám Bůh, tudíž by rozvod měl být možný až v hraničních případech, ale například katolická církev oficiálně rozvod neakceptuje³.

2. 1 Pojetí rozvodu v Tanachu

Židovské pojetí rozvodu⁴ vychází z Tanachu, konkrétně z Dt 24,1: „*Když si muž vezme ženu a ožení se s ní, ona však u něho nenalezne přízeň, neboť na ní shledal něco odporného, napíše jí rozlukový list, dá jí ho do rukou a vykáže ji ze svého domu.*“⁵ Dle tohoto biblického verše je rozvod manželství jednoduchý úkon, při kterém manžel napíše manželce rozlukový list neboli *sefer kritut*.⁶ Jaký měl být obsah tohoto dokumentu anebo jak měl přesně rozvod probíhat, Tanach neuvádí. Není objasněno, co je tím odporným, co manžel na manželce může shledat. Biblický rozvod má charakter jednostranného aktu manžela vůči manželce. Žena nemůže dát muži rozlukový list. Muž si vzal ženu a proto je to muž, kdo se s ženou rozvádí, v biblickém pojetí je rozvod pro ženu synonymem pro vyhnání.⁷ Postavení ženy v záležitosti rozvodu vyplývalo z uspořádání domácnosti, kde byl muž hlavou rodiny, majitelem domu, do kterého si ženu přivedl a stejně tak ji mohl i vykázat.⁸ Verše, které by mohly odkazovat na jistou svobodu vůle ženy, se nacházejí v Ex 21,10-11, kde se uvádí, že žena smí odejít od muže, který ji nešatí, neživí a odpírá jí

³ Giglioni, Pablo, Svátosti Krista a církve, Karmelitánské nakladatelství, 1996, str. 15

⁴ Hebrejsky *grušin*, גרושין

⁵ Deuteronomium 24, 1, *Bible*, Český ekumenický překlad, Praha, Česká biblická společnost, 2012, str. 201

⁶ Hebrejsky *sefer kritut*, ספר כריתת

⁷ Epstein, Louis M., *The Jewish Marriage Contract. A Study in the Status of the Woman in Jewish Law*, New York, Jewish Theological Seminary of America, 1927, str. 193

⁸ *Ibid.*, str. 200

manželský styk.⁹ Mimo výše uvedený verš z Dt 24,1 se rozvodu přímo týkají dvě biblická ustanovení, kdy je manželovi odepráno právo se rozvést. V Dt 22,13-21 zákon zakazuje muži rozvést se s dívkou, kterou by křivě obvinil z toho, že před sňatkem nebyla panna.¹⁰ Druhý případ zákazu rozvodu uvádí Dt 22,28-29: Muž, který znásilnil pannu, si ji musí vzít, vyplatit jejímu otci padesát šekelů a nikdy se s dívkou nesmí rozvést.¹¹

V praxi se koncepce rozvodu Izraelitů nelišila od tradice rozvodů ostatních blízkovýchodních kultur¹², mohli například čerpat ze sumerské praxe, kdy manžel pronesl formuli „nejsi moje žena“, vyplatil ji stříbrem a propustil ji ze svého domu. Sumerský původ může mít i význam termínu *kritut*, tj. odříznutí, který by se tak vztahoval k sumerskému obřadu odříznutí okraje manželčina oděvu jako symbolu rozdělení manželského svazku.¹³

2. 2 Pojetí rozvodu v Talmudu

Biblické ustanovení rozvodu bylo svou obecnou a stručnou formou otevřeno rabínským interpretacím. Mišna už na rozdíl od Tanachu uvádí ve svých traktátech detailní popis průběhu rozvodu, náležitosti, které je potřeba splnit než dojde k rozvodu, platné důvody k rozvodu anebo naopak případy, kdy je rozvod zakázán. První traktát mišnického oddílu *Našim* (Ženy), Jevamot 14:1, pokračuje v biblické tradici jednostranného rozvodu, je zde uvedeno: „Se ženou je možno se rozvést s jejím souhlasem nebo bez něj, s mužem ale pouze s jeho souhlasem“¹⁴. Ovšem v průběhu rabínských diskuzích se vyskytly morální námitky nad rozlukovým zákonem. Biblické právo je dané, ale talmudické právo je proměnlivé. Znění biblického zákona o rozvodu rabíni nemohli změnit, ale zasazovali se o

⁹ Exodus 21, 10-11, *Bible*, Český ekumenický překlad, Praha, Česká biblická společnost, 2012, str. 90

¹⁰ Deuteronomium 22,13-21, *ibid.*, str. 199

¹¹ Deuteronomium 22,28-29, *ibid.*, str. 200

¹² Lieber, David L., Schereschewsky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 711

¹³ *Ibid.*, str. 711

¹⁴ Cohen, Abraham, *Talmud (pro každého)*, Praha, Sefer 2006, str. 213

úpravy zákona, které by omezily neomezené právo manžela k rozvodu. Biblický rozvod měl jednostranný charakter, žena neměla právo se rozvést, nemohla se bránit, pokud s rozvodem nesouhlasila, a proto vznikla některá opatření na ochranu práv ženy v případě rozvodu. Jedním z nich bylo zavedení manželské smlouvy *ktuby*, která uvádí židovský sňatek v platnost, vyplývají z ní určité povinnosti manžela vůči manželce a to i v případě rozvodu. Před zavedením *ktuby* již existovala praxe užívání předmanželských smluv¹⁵, které uzavírali ženich a otec nevěsty. Zavedení *ktuby* se datuje do 1. století př. n. l., autorství se připisuje Šim'onu ben Šetachovi¹⁶, farizejskému učenci a hlavnímu rabínovi Sanhedrinu. Myšlenka *ktuby* vzešla z potřeby ochránit ženu před následky rozvodu v podobě finančního nezajištění. Kromě obecných povinností manžela milovat, ctít, živit a podporovat manželku, *ktuba* obsahuje stanovení finančních závazků manžela vůči ženě v případě rozvodu anebo jeho smrti.¹⁷ *Ktuba* se stala ochranou ženy před nešťastnými následky rozvodu, ale i prevencí ukvapených rozvodů. V případě, že je *ktuba* ztracena, je nutné napsat novou *ktubu*, tzv. *ktuba d'irkese*¹⁸, aby bylo manželství stále platné.

Za účelem stanovení pádných důvodů k rozvodu se detailním rozbořem verše Dt 24,1 zabývaly škola Šamajova škola a Hilelova, a to především výkladem termínu *ervat davar*¹⁹, který označuje ono znelíbení se manželovi, to co je mu na ženě odporné. Termín *ervat davar* byl podroben rozboru obou škol, ale v interpretacích se lišily. *Erva* je biblický termín pro zakázaný vztah sexuální povahy, čímž argumentovala Šamajova škola, která důvod rozvodu *ervat davar* interpretovala jako manželskou nevěru, cizoložství²⁰. Oproti tomu Hilelova škola uvádí, že *ervat davar* označuje jakoukoliv nevhodnou či neslušnou věc²¹ a dostatečným důvodem k rozvodu může být pro manžela i zkažený pokrm či spálený, který žena manželovi připravovala.²² Interpretaci Hilelovy školy ještě doplňuje

¹⁵ Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum 2011, str. 113

¹⁶ Ibid., str. 114

¹⁷ Biale, Rachel, *Women and Jewish Law. The Essential Texts, Their History & Their Relevance for Today*, New York, Schocken Books 1995, str. 80

¹⁸ Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum 2011, str. 113

¹⁹ Hebrejsky nahota, nebo také hanebná záležitost, ערוה דבר

²⁰ Biale, Rachel, *Women and Jewish Law. The Essential Texts, Their History & Their Relevance for Today*, New York, Schocken Books 1995, str. 73

²¹ Ibid., str. 73

²² Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum 2011, str. 128

názor rabiho Akivy, který uznal za dostatečný důvod k rozvodu skutečnost, že manžel si najde jinou, atraktivnější ženu, když se mu jeho první žena znelíbí.²³ Tyto disputace jsou obsaženy v šestém traktátu oddílu *Našim* s názvem *Gitin*²⁴, který se celý zabývá pojetím rozvodu. První kapitola traktátu pojednává o rozlukovém listu, biblickému *sefer kritut* zde odpovídá talmudický pojem *get pejrušin* anebo pouze *get*. Druhá kapitola určuje, jaký by měl být materiál použitý na *get*, je zde určeno kdo list píše a kdo ho doručuje.

²³ Gilat, Yitzhak Dov, *Gittin. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 7, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 621

²⁴ Rozvod גיטין, lp גט

2. 2. 1 Rabínská ustanovení neboli *takanot*

Takanot jsou právní ustanovení vydávaná halachickými učenými a jsou jedním z pramenů židovského práva. Upravují a doplňují biblické právo a *takanot* týkající se manželského práva jsou často řešením nerovného postavení ženy v právních záležitostech. Mezi nejstarší *takanot*, které upravují manželské právo ve prospěch ženy, patří *takana* datovaná do 1. století n. l., která zabývá se problémem *agunot*. Dle biblického zákona²⁵ je nutné v případě smrti manžela svědectví dvou svědků, aby vdova získala povolení se znovu provdat. Komplikace nastaly v případě, že muž zemřel bez svědků, např. ve válce nebo během přírodní katastrofy. Manžel tak nemohl být prohlášen za mrtvého a žena se stala *agunou*, svázanou ke svému muži do konce života. *Takana* stanovila, že postačuje svědectví jednoho svědka, kterým může být dokonce sama manželka.

Generace Amoraim²⁶, konkrétně Gamaliel Starší vydal *takanu*, která zakazovala anulování *getu* předaného manželce prostřednictvím zástupce²⁷, protože podle Gamaliela tak vznikalo nebezpečí, že zpráva anulace se k ženě nedostane včas, *get* bude již předaný a pokud by se žena znovu vdala, děti z tohoto manželství by byli *mamzerim*, nemanželské. Smyslem tohoto ustanovení bylo zakázat manželovi zrušení *getu* s výjimkou zrušení *getu* v přítomnosti manželky. Učenými pozdější doby, *gaonim*²⁸, vydali *takanu*, která měnila původní biblické ustanovení týkající se vzpurné ženy, *moredet*.²⁹ Manželka by muži řekla: „Rozved' se se mnou, nepřeji si s tebou žít.“, ale podle původního ustanovení nebyl manžel povinen dát ženě *get*, pokud si o něj žádala. Ženě byla pouze odepřena práva na *ktubu* a byla varována. Poté byla vyzvána, aby čekala dvanáct měsíců, během kterých bude mít čas si svůj požadavek rozmyslet. Když i po těchto dvanácti měsících odmítá se svým mužem žít, je manžel pověřen dát ženě *get*. *Gaonim* ovšem stanovili, že povinností manžela je

²⁵ Elon, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume II*, Philadelphia, The Jewish Publication Society 1994, str. 522

²⁶ Generace rabínských učenců v období 200 – 500 n. l.

²⁷ Elon, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume II*, Philadelphia, The Jewish Publication Society 1994, str. 564

²⁸ Generace rabínských učenců v období 589 – 1038 n. l.

²⁹ Elon, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume II*, Philadelphia, The Jewish Publication Society 1994, str. 658

vydat *get* okamžitě a to pod nátlakem soudu.³⁰ Tento nátlak nebyl považován za protiprávní, a tudíž *get* nebyl *get me'use*, vynucený a proto neplatný. Ale většina komunit *takanu* nepřijímala, protože nepovažovali *gaonim* za autoritu, která by měla zákonodárnou moc schválit rozvod, který byl podle talmudického práva neplatný. Následovníci *gaonim*, *rišonim*³¹, sice autoritu svých předchůdců nezpochybňovali, ale podle učence a komentátora Nachmanida (1194-1270) je podstatné, co říká Talmud, a tj.: nátlak je protiprávní.³² Nachmanidův kolega Ašer ben Jehiel (1250-1327) doplnil, že gaonské ustanovení neplatí, protože s ním většina nesouhlasí a dále, že za gaonů bylo jiné společenské klima.³³ Výjimku tvořil případ, kdy by hrozilo, že manželovým úmyslem je ženu opustit, aniž by jí chtěl předat *get*, tj. učinit ji *agunou*. V tomto případě by nátlak ze strany soudu byl na místě.³⁴ Ale i přes tyto změny v legislativě, žena stále nemohla iniciovat rozvod a mohla být rozvedena proti své vůli, podle Jevamot 14:1.³⁵ Ke zlepšení postavení ženy ve středověkých aškenázských obcích došlo vydáním *takany* Rabejnu Geršoma ben Jehudy³⁶, tzv. *Herem* neboli zákaz, zakazoval rozvést se s ženou proti její vůli. Takový rozvod by byl neplatný. Druhou významnou *takanou* Rabejnu Geršoma byl zákaz polygamie.³⁷ Porušením obou zákazů hrozila muži exkomunikace. *Herem* teoreticky mohl nahradit funkci *ktuby*, která již nebyla v otázkách rozvodu stěžejní, protože souhlas s rozvodem manželka nemusela dát, dokud nebyla spokojena s výší sjednaného finančního vyrovnání. Ale *ktuba* si zachovala svou roli v židovské tradici, i když už ne právní jako spíš psychologickou, pro nevěstu to byl písemný závazek plnění povinností manžela v manželství. Změna zákona jednoduchost biblického zákona o rozvodu se transformovala do složitějšího systému, jehož účelem byla mimo jiné právní ochrana manželky. Nejprve

³⁰ Ibid., str. 660

³¹ Generace učenců v období 11. – 15. století

³² Elon, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume II*, Philadelphia, The Jewish Publication Society 1994, str. 622

³³ Ibid., str. 664

³⁴ Ibid., str. 665

³⁵ Cohen, Abraham, *Talmud (pro každého)*, Praha, Sefer 2006, str. 213

³⁶ Nazývaný Meor Ha-Gola, světlo exilu (960 – 1028? /1040, významný učenec francouzsko-německé oblasti

³⁷ *Culture of the Jews – A New History*, ed. David Biale, New York, Schocken Books, 2002, str. 472

ktuba manželce zaručovala, že nebude po rozvodu ponechána bez finančních prostředků a *takana* vydaná rabejnu Geršomem z ženy učinila druhou jednací stranu rozvodu.

2. 3 Pojetí rozvodu v islámu

Rozvod v islámské tradici spadá do kategorie rodinného práva, jež je součástí náboženského práva *šarí'a*, které se opírá přímo o zákony dané Koránem³⁸. V muslimském světě je tudíž snaha tyto normy již nepozměňovat, nicméně rodinné právo je lehce upravováno v rámci legislativy jednotlivých států. Islám hledí na uzavření manželství jako na uzavření smlouvy mezi ženichem a otcem nevěsty. Tato smlouva především ustanovuje peněžní částku, *mahr*, kterou vyplatí ženich otci nevěsty anebo přímo nevěstě.³⁹ Často se do manželské smlouvy zahrnuje ještě druhý *mahr*, který je pak vyplacen v případě rozvodu.⁴⁰ Rozvod je v islámu povolený a má několik různých podob. Klasická rozvod je mimosoudní *taláq*⁴¹, který vzniká z manželovy iniciativy a provádí se formou pronesení zapuzovací formule. Teoreticky může manžel provést *taláq* kdykoliv a kdekoliv, například po sebemenší hádce s manželkou⁴² Nicméně i manželka má právo dát podnět k rozvodu. *Khul'*⁴³ je jednostranný rozvod, který je možný uskutečnit bez udání důvodů, bez manželova souhlasu i bez soudního dohledu. Je to rychlý rozvod, avšak žena se v takovém případě musí vzdát věna, opatrovnictví dětí a vrátit všechny dary, které od manžela dostala. Ještě před rokem 1956⁴⁴ byl k rozvodu *khul'* nutný souhlas manžela a manželka mu musela vyplatit finanční kompenzaci. Od tohoto modelu se ale odstoupilo, protože měl za následek uvržení ženy do chudoby. Méně častým rozvodem je *tafriq*⁴⁵, kdy z podnětu jednoho z manželů rozvádí manželství soud. Další typy rozvodu pak mají větší zastoupení jen v některých muslimských státech. Například v Tunisku se nejčastěji praktikuje rozvod na

³⁸ Kropáček, L., *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad, 2006, str. 128

³⁹ Ibid., str. 127

⁴⁰ Ibid., str. 128

⁴¹ Ibid., str. 128

⁴² *Family Law in Islam: Divorce, Marriage and Women in The Muslim World*, ed. Maaïke Voorhoeve, New York, I. B. Tauris, 2012, str. 88

⁴³ Ibid., str. 119

⁴⁴ Ibid., str. 196

⁴⁵ Ibid., str. 200

základě vzájemného souhlasu *bi-ttaradī*⁴⁶ a také *darar*, který rozvádí manželství na základě ubližování, nicméně rodinné právo termín ublížení/násilí nijak nedefinuje, soudci ho pak tedy pojem interpretují podle sebe a oni rozhodnou zda existuje legitimní důvod k *dararu* či nikoliv.⁴⁷ Rozvod *mukhala'a*⁴⁸ ženou iniciovaný rozvod, ale probíhá se souhlasem obou manželů a je spolu *taláq* a *tafriq* častým způsobem rozvodu v Sýrii. *Mukhala'a* se praktikuje i v Egyptě, kde ovšem žena nepotřebuje k rozvodu manželův souhlas.⁴⁹

2. 4 Pojetí rozvodu v křesťanské tradici

Vůči starozákonním ustanovením se vymezuje Nový Zákon, který rozvod zakazuje, a muž, který zapudí svou manželku a pojme za manželku jinou ženu, se dopouští cizoložství.⁵⁰ Pokud Starý zákon za jistých okolností rozvod povoluje, pak podle Nového zákona by manželský svazek ukončen pouze smrtí. Sňatkem Bůh učinil muže a ženu jedním tělem „a proto, co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“⁵¹. Nicméně dle Nového zákona sice Ježíš starozákonní tradice rozvodu neuznával, ale rozvod byl možný v případě smilstva⁵². Dále Marek 10,2-12⁵³ se vymezuje vůči Mojžíšovu zákonu o rozlukovém listu. Katolická církev rozvod neakceptuje a ani neuznává civilní rozvody, které nemají kompetenci ukončit posvátné manželství, ale například protestantské církve jsou benevolentnější. Opětovné uzavření manželství po rozvodu se nedoporučuje s odkazem na

⁴⁶ Ibid., str. 204

⁴⁷ Ibid., str. 204

⁴⁸ *Family Law in Islam: Divorce, Marriage and Women in The Muslim World*, ed. Maaïke Voorhoeve, New York, I. B. Tauris, 2012, str. 161

⁴⁹ Ibid., str. 161

⁵⁰ Marek 10, 2-12, *Bible*, Český ekumenický překlad, Praha, Česká biblická společnost, 2012, str. 1160

⁵¹ Matouš 19,5, *Bible*, Český ekumenický překlad, Praha, Česká biblická společnost, 2012, str. 1137

⁵² Matouš 19, 9, *ibid.*, str. 1137

⁵³ Marek 10, 2-12, *ibid.*, str. 1160

První list Korintským 7,11⁵⁴, kde se uvádí, že žena, která jednou opustí manžela, má již zůstat neprovdána.

⁵⁴ První Korintským 7,11, ibid., str. 1278

3. Rozvod

3. 1. Get

Rozvod je uskutečněn, když je manželem sepsán, podepsán a ženě doručen návrh rozvodu. *Get* je psán v aramejštině podle vzoru z Talmudu, ale teoreticky je povoleno užít i jiného jazyka⁵⁵. Musí obsahovat všechna jména manželů, civilní i židovská, datum a místo sepsání. Následující text je překladem aškenázského *getu*: „*On the...day of the week, the...day of the month of..., in the year ...from the creation of the world according to the calendar reckoning we are accustomed to count here, in the city...(which is also known as...), which is located on the river...(and on the river...), and situated near wells of water, I, ...(also known as ...), the son of ... (also known as...), who today am present in the city ... (which is also known as ...) which is located on the river (and on the river), and situated near wells of water, do willingly consent, being under no restraint, to release, to set free, and put aside thee, my wife, ... (also known as...), daughter of ... (also known as ...), who art today in the city of ... (which is also known as ...), which is located on the river (and on the river), and situated near wells of water, who has been my wife from before. Thus do I set free, release thee, and put thee aside, in order that thou may have permission and the authority over thyself to go marry any man thou may desire. No person may hinder thee from this day onward, and thou art permitted to every man. This shall be for thee from me a bill of dismissal, a letter of release, and a document of freedom, in accordance with the laws of Moses and Israel ... the son of ..., witness..., the son of ..., witness.*”⁵⁶ Rozvodový list se skládá z *tofes* (formule), která je obvyklá pro právní dokumenty a z *toref*, která obsahuje detaily daného rozvodu a je uzavřená prohlášením, že žena se nyní může znovu provdat⁵⁷. Když je *get* podepsán svědky, manžel ho doručí manželce. Je zvykem, že žena předloží soudci *get* a následně obdrží dokument potvrzující, že je rozvedena dle zákona. Soudce *get* natrhne, čímž nabude platnosti a zamezí se zároveň jeho dalšímu, nelegálnímu použití⁵⁸. Pravidla sepsání *getu* jsou přísně dodržována, aby nedošlo k chybě či zneužití. Doručení a

⁵⁵ Lieber, David L., Schereschwesky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 715

⁵⁶ Lieber, David L., Schereschwesky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 715

⁵⁷ Ibid., str. 715

⁵⁸ Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum 2011, str. 126

přijetí rozlukového listu je podle Gittin 62b⁵⁹ možné uskutečnit skrze zástupce. Zástupce za sebe může mít jeden z manželů anebo oba. Zástupnictví se využívá v případech, kdy strany žijí v jiných zemích anebo si nepřejí se setkat. Existuje halachické ustanovení⁶⁰, které povoluje soudu určit manželce zástupce bez jejího souhlasu či vědomí v případech, kdy jde o ženino dobro. Ale zástupnictví se setkal také s kritikou⁶¹. Hrozilo totiž nebezpečí, že manžel zruší platnost *getu* než dorazí k manželce, ta o tom nebude mít ponětí a mohla by se znovu vdát. Takový sňatek by byl ovšem nelegální.

3. 2 Průběh rozvodu

Proces rozvodu začíná recitací *tšuvy* a *viduje*⁶². Minimální složení účastníků rozvodového řízení je, hlavní rabín (*rav mesader*) zasedajícího Bejt Dinu, písař (*sofer*), dva svědci (*edim*) a další dva rabíni, kteří spolu s hlavním rabínem tvoří konkrétní Bejt Din⁶³. Manžel je dotázán: „Rozvádíš se se svou ženou ze své vlastní vůle?“⁶⁴ a následně je požádán, aby recitoval *hatarat nedarim*⁶⁵, zrušení slibů. Pak manžel vykoná *mesirat moda 'a'*⁶⁶, tedy před dvěma svědky prohlásí, že nikdy nezpochybnil důležitost či platnost rozvodu⁶⁷. Následně muž učiní před svědky oficiální souhlas (*kinyan*), aby *sofer* jeho

⁵⁹ Lieber, David L., Schereschwesky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 715

⁶⁰ Lieber, David L., Schereschwesky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 716

⁶¹ Elon, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume II*, Philadelphia, The Jewish Publication Society, 1994, str. 565

⁶² Pokání וידוי a vyznání תשובה

⁶³ Dobrinsky, Herbert C., *A Treasury of Sephardic Laws and Customs*, New York, Yeshiva University Press 1988, str. 391

⁶⁴ „Are you going to divorce your wife of your own free will?“ *ibid.*, str. 391

⁶⁵ Zrušení slibů התרת נדרים

⁶⁶ מסירת מודעה

⁶⁷ Dobrinsky, Herbert C., *A Treasury of Sephardic Laws and Customs*, New York, Yeshiva University Press 1988, str. 392

jménem sepsal rozvod pro jeho ženu. *Rav mesader* kontroluje dopsaný *get* a svědkové ho podepíší. Pak proběhne procedura *kiyum*, ověření, že *sofer* napsal rozvod přesně tak, jak se po něm žádalo a to před očima dvou svědků. Manžel své ženě řekne, v hebrejském i v místním jazyce: „Toto je tvůj rozvod. Přijmi nyní ode mě tento rozvod a jsi tímto volná a můžeš se provdat za jakéhokoliv muže.“⁶⁸ Žena obdrží svůj *get*, předloží ho Bejt Dinu, který rozlukový list přečte, oba manželé se podepíší na zadní stranu listu a nakonec je *get* natržen, aby nemohl být použit pro jiný účel. Pokud se manželé dohodnou, k ukončení židovského manželství postačí doručit *get*. Podmínkou je, že se tak musí stát z mužovy svobodné vůle⁶⁹. Je zvykem v rozvodovém dokumentu uvést, komu připadne opatrovnictví dětí⁷⁰. Ze židovského zákona nemá⁷¹ otec povinnost podporovat a živit svoje děti, nicméně z morálního hlediska a z hlediska náboženské povinnosti péče o slabší děti zabezpečí. A také byla na konci 3. století ustanovena⁷² otcova povinnost podporovat děti do věku šesti let.

Rozvod na základě dohody je tou nejjednodušší situací. V případě, že se strany nedohodnou, předstupují před soud, *Bejt Din*, jež může manželovi doporučit *get* vydat. Rozvod iniciuje manžel, ten může žádat o rozvod, když žena odmítá plnit povinnost

⁶⁸ „This is your divorce. Accept this divorce from me now, and you are hereby free to marry any man.“ Dobrinsky, Herbert C., *A Treasury of Sephardic Laws and Customs*, New York, Yeshiva University Press 1988, str. 394

⁶⁹ *Get* je neplatný v případě, že je manžel psychicky nemocný anebo jedná pod nátlakem. Vynucený *get* (*get me'use*) je podle Halachy neplatný. Nicméně pokud jsou manželovy činy protizákonné (např. odmítá vydat *get* bez pádného důvodu), pak je nátlak v souladu se zákonem. Lieber, David L., Schereschewsky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 714

⁷⁰ *Ibid.*, str. 712

⁷¹ Elon, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume II*, Philadelphia, The Jewish Publication Society, 1994, str. 56

⁷² Rashi Ketubot 49b, *Ibid.*, str. 568

*onah*⁷³, když je ženou nucen k sexuálnímu styku, který je klasifikován jako zakázaný, *nida*⁷⁴ anebo v případě nevěry. Ta se klasifikuje⁷⁵ jako:

- a) žena je přistižena při cizoložství, a pokud jsou dva svědci, rozvod je povinný a žena přichází o celou ktubu, také je jí zakázán sňatek s mužem, se kterým se cizoložství dopustila
- b) žena je podezřelá z cizoložství, je *sotah* a musí podstoupit zkoušku „hořké vody“
- c) žena byla v kompromitující pozici (s cizím mužem za zamčenými dveřmi, líbala se s cizím mužem⁷⁶

Tehdy by žena svým chováním dopustila, aby muž překročil Mojžíšovy zákony a to by byl legitimní důvod k rozvodu. Muž má právo na rozvod, pokud ho žena uráží anebo uráží jeho rodiče. Důvodem k rozvodu mohou být i tělesné vady, kam se řadí například i epilepsie⁷⁷ a bezdětné manželství. Žena nemůže dát *get*, ale může udat důvody, na základě kterých požádá Bejt Din, aby od manžela vyžadoval (nebo ho dotlačil) k vydání *getu*.⁷⁸ Důvodem k rozvodu může být chování manžela, tj. uráží manželku, znevažuje ji anebo nebo s ní má neustálé spory⁷⁹. Babylonský Talmud udává jako validní tyto důvody:⁸⁰

⁷³ Povinnost sexuálního styku s manželem עונה, Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum, 2011, str. 120

⁷⁴ נידה Menstruující žena, žena po porodu anebo kterákoliv žena, s níž je styk zakázán, Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum, 2011, str. 122

⁷⁵ Epstein, Louis M., *The Jewish Marriage Contract. A Study in the Status of the Woman in Jewish Law*, New York, Jewish Theological Seminary of America, 1927, str. 211

⁷⁶ Epstein, Louis M., *The Jewish Marriage Contract. A Study in the Status of the Woman in Jewish Law*, New York, Jewish Theological Seminary of America, 1927, str. 211

⁷⁷ Responsa Rosh 42:1, Lieber, David L., Schereschewsky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 713

⁷⁸ Bulka, Reuven P., *Jewish Marriage - A Halakhic Ethic*, New York, KTAV Publ. House, 1986, str. 30

⁷⁹ Rema EH 154:3, Lieber, David L., Schereschewsky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 713

1. manžel trpí tělesným defektem anebo onemocněním, které je pro ženu nesnesitelné⁸¹
2. manžel poruší anebo zanedbává manželské povinnosti⁸²
3. mezi manžely vznikne sexuální nesoulad

Dle Jevamot 65a/b⁸³ má i manželka právo požádat o rozvod, když je manželství bezdětné a ona si děti přeje. Žena ovšem musí soudu prokázat, že je to manžel, kdo nemůže mít děti. V takovém případě je důkazem bezdětné manželství po dobu deseti let. Pokud by lékařská prohlídka prokázala, že na vině je žena, manžel není povinen vyplatit ženě ktubu.

3. 3 Role Bejt Din

Pokud není manželství ukončeno po vzájemné dohodě manželů, strana, která touží po rozvodu, může žádat o ukončení manželství u rabínského soudu, tj. Bejt Din. Bejt Din pracuje na základě halachy v kombinaci s lokálními zvyky a normami. V Bejt Dinu zasedají tři soudci, *dajanim* a předseda *Av Bejt Din*. Řízení soudu začíná poté, co si jedna strana z manželského páru vyžádá schůzku před Bejt Dinem a ten pošle druhé straně obsílku, *hazmana*, s předvoláním. Bejt Din může zaslat až tři *hazmanot* a pokud strana k soudu nedorazí, je ustanoven *seruv*, tj. nařízení veřejného opovržení za pohrdání rabínským soudem. U soudu mohou být také přítomni právní zástupci *toanim*⁸⁴. Jednotlivé

⁸⁰ Biale, Rachel, *Women and Jewish Law. The Essential Texts, Their History & Their Relevance for Today*, New York, Schocken Books 1995, str. 84

⁸¹ Patří sem vředy, polypy, ale také zaměstnání způsobující mužův zápach jako vydělávání kůží, ale i odpudivé zvyky

⁸² Zanedbává vyživovací povinnosti a stejně jako v případě ženy odmítá povinnost *onah*, Bulka, Reuven P., *Jewish Marriage - A Halakhic Ethic*, New York, KTAV Publ. House, 1986, str. 31

⁸³ Lieber, David L., Schereschewsky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 712

⁸⁴ Právník to'en a právníčka to'enet. Ženy, toanot mohou působit pouze v Izraeli a to po absolvování speciálních kurzů, JOFA's *Guide to Jewish Divorce and the Beit Din*

strany spolu před soudem nekomunikují, mluví přímo se soudci. Ve světě mají Batej Din omezené pravomoci, ale v Izraeli mají právě v oblasti rodinného práva výsadní postavení⁸⁵. Bejt Din má ve většině případů rozvodu manželství dohlížitelskou funkci,⁸⁶ ale může také rozhodovat o finančních záležitostech anebo určit, kdo z manželů bude vychovávat děti. Bejt Din přisoudí děti tomu z rodičů, u kterého se rozhodne, že je kompetentnější k výchově. Tradičně⁸⁷ bývaly dcery přiděleny matce a synové straši šesti let zase otci. V těchto případech, kdy je nutné rozhodnout o opatrovnictví, soud prověřuje minulost a chování manželů. Cílem Bejt Din je rozhodnout pro dobro dítěte. Mimo to, je to autorita Bejt Din, která se zabývá řešením situací agunot.⁸⁸ K předejití problému agunah využívá předmanželských smluv.⁸⁹ Když Bejt Din nemá potřebné kompetence spor vyřešit, vydává *cheter arkaot*, povolení, aby se manželé mohli obrátit na sekulární soud⁹⁰.

System (2005), str. 14, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/beit_din_guide_0.pdf

⁸⁵ Čejka, Marek, *Judaismus a politika v Izraeli*, Brno, Barrister & Principal, 2009, str. 54

⁸⁶ Strum, Andrew, *Getting a Gett in Australian Courts*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

<http://www.jlaw.com/Articles/getaus.html>

⁸⁷ JOFA's *Guide to Jewish Divorce and the Beit Din System* (2005), str. 17, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/beit_din_guide_0.pdf

⁸⁸ Weiss, Susan, *Divorce: The Halakhic Perspective*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

<http://jwa.org/encyclopedia/article/divorce-halakhic-perspective>

⁸⁹ Bejt Din of America naléhá na nevěstu a ženicha, aby si uzavřeli předmanželskou smlouvu, kterou v případě rozvodu předloží rabínskému soudu, Reiss, Jonathan, *Jewish Divorce and the Role of Beit Din*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z <http://www.jlaw.com/Articles/divorcebeit.html>

⁹⁰ Trimble Landová, Markéta, *Ketuba, manželská smlouva podle židovského práva a její použití v sekulárních právních systémech*, stať z disertační práce *Ketuba (manželská smlouva podle židovského práva*, Právnická fakulta UK, 2001, str. 189, [cit. 17. 6. 2015] dostupné z

<http://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=facpub>

4. Aguna

Pojem *aguna*⁹¹ je uveden v Bibli, Rút 1,13,⁹² kde označuje vdovu bez vyhlídek do budoucnosti. Slovo je aramejského původu a doslova znamená svázaná, v přeneseném smyslu také opuštěná. *Agunou* se podle halachy může stát vdaná žena, jejíž manželství de facto skončilo, ale ona je podle zákona stále vdaná a nemůže se např. znovu vdát za jiného muže. Výrazem *agun* se označuje muž, který nebyla schopen předat manželce *get*⁹³. Halacha uvádí, že manželství může skončit pouze rozvodem nebo smrtí jednoho z manželů⁹⁴, tudíž následující okolnosti činí ze ženy *agunu*:⁹⁵

- a) manžel ženu opustil a nepředal jí *get*
- b) manžel zemřel, ale neexistuje platné svědectví o jeho smrti.
- c) manželství není již udržitelné, ale manžel odmítá vydat *get*
- d) manželství není udržitelné, ale je manžel nesvéprávný, tudíž jím vydaný *get* by byl neplatný
- e) žena se stane *jevamou*, tj. vdova jejíž muž měl bratra a ten by měl splnit levirátní povinnost, ovšem švagr buď odmítne levirátní sňatek⁹⁶, nebo odmítne učinit obřad *chalice*, je nezvěstný anebo odpadlík. Pak se tato *jevama* stane *agunou*.

*Chalice*⁹⁷ je proces odmítnutí levirátního sňatku. Pokud švagr nechce splnit povinnost levirátu, je povinen zúčastnit se obřadu *chalice*, jež má původ v Dt 25,7-10. Muž prohlásí: „Nechci si ji vzít“⁹⁸, žena mu zuje střevíc a plivne mu do tváře (později to bylo změněno

⁹¹ עגונה , עגן zdráhat se

⁹² Rút 1,13, *Bible*, Český ekumenický překlad, Praha, Česká biblická společnost, 2012, str. 260

⁹³ Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum, 2011, str. 127

⁹⁴ Schereschewsky, Ben-Zion, Elon, Menachem, *Agunah. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, Vol. 1, 2. Vydání, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 510

⁹⁵ Biale, Rachel, *Women and Jewish Law. The Essential Texts, Their History & Their Relevance for Today*, New York, Shoken Books 1995, str. 102

⁹⁶ Levirátní sňatek, *jibum*, má svůj původ v Bibli, Dt 25,5-7. Ukládá bratru zesnulého muže uzavřít sňatek s bratrovou vdovou v případě, že manželství bylo bezdětné. Toto opatření mělo ochránit vdovu a zajistit přežití rodu. Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum 2011, str. 97

⁹⁷ Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum 2011, str. 98

⁹⁸ לא הפצתי לקחתה

na plivnutí před švagra). Poté žena řekne: „To si zaslouží muž, který nechce zbudovat rodinu svého bratra“. Tento proces je ponižující, nicméně zbavuje švagra levirátní povinnosti. V dnešní době je to formální akt, ale biblické vyznění *chalice* švagrovo odmítnutí považuje za ostudný čin. Raši preferoval⁹⁹ provedení obřadu *chalice*, protože považoval sňatek vdovy a jejího švagra za incestní vztah a tudíž přestupek proti zákonu. Rašiho názor následovala aškenázská tradice, kdežto v sefardské oblasti se preferoval názor Maimonida, podle kterého obava z přestoupení zákona v podobě jibumu neměla důvodný podklad. Stát Izrael zakázal¹⁰⁰ levirátní sňatky v roce 1950 a *chalice* je povinným ceremoniálem. V současnosti je v sefardských komunitách¹⁰¹ levirátní sňatek zakázán a *chalice* je vyžadována, nicméně výjimku tvoří židovsko – španělská komunita v Seattlu, USA, která hovoří jazykem *ladino*, kde je zaznamenán případ levirátního sňatku, ovšem ten je povolen jen v případě, že bratr zesnulého je svobodný.

Problémem *agunot* se hojně zabývala responsální literatura. Jejím řešením se zabývali rabíni v rámci vydávání *takanot* a úpravou legislativy. Do pravomoci rabínů spadalo rozhodování, zda je manžel opravdu po smrti. Rabíni se nechtěli ve svých rozhodnutích unáhlivat, vznikaly obavy, že v případě, že potvrdí, že manžel zemřel, ale on byl jen pohřešovaný a je stále naživu, rabíni by učinili z vdovy, která se podruhé provdala, cizoložnici a z jejích dětí *mamzerim*. Ovšem v případě, že rabíni nepotvrdili manželovu smrt, mohla být žena *agunou* do konce života, čekat na manžela bez možnosti nového sňatku.¹⁰² Řešení situace *aguna* je ovšem ve většině případů urgentní a pokud je nedostatek důkazů, je možné brát v potaz nejen výpověď pouze jednoho svědka oproti halachickým dvěma¹⁰³, ale je platná výpověď samotné manželky anebo nezletilého svědka či svědka

⁹⁹ Biale, Rachel, *Women and Jewish Law. The Essential Texts, Their History & Their Relevance for Today*, New York, Schocken Books 1995, str. 116-117

¹⁰⁰ Nosek, Bedřich, Damohorská, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum 2011, str. 98

¹⁰¹ Dobrinsky, Herbert C., *A Treasury of Sephardic Laws and Customs*, New York, Yeshiva University Press 1988, str. 67

¹⁰² Biale, Rachel, *Women and Jewish Law. The Essential Texts, Their History & Their Relevance for Today*, New York, Schocken Books 1995, str. 103

¹⁰³ Mišna bere v potaz *takanu* r. Gamaliela Staršího, Elon, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume II*, Philadelphia, The Jewish Publication Society 1994, str. 522

nežidovského původu. Tato svědectví by v jiných případech nebyla platná¹⁰⁴. Kdo je ovšem vyřazen z možnosti svědecké výpovědi z důvodu zaujatosti vůči manželce, matka zemřelého, setra, druhá žena, žena z levirátního sňatku a dcera jiné manželky. Nutnost vyřešit situaci *aguny* v co nejkratším čase si žádají především případy, kdy šel manžel do války a je nezvěstný. V takovém případě opravdu platí, že se žena může znovu vdát, i když je předloženo pouze jedno svědectví¹⁰⁵. Právě ve výjimečných situacích, jako je válka anebo doba útlaku, se uchyluje k řešení rozvodu pomocí podmíněného *getu*¹⁰⁶. Ten může být napsán a doručen podmíněně, a dokud se nenaplní stanovená podmínky, např. manžel se nevrátí do určité doby a nejsou o něm žádné zprávy, rozvod není realizován.

Význam termínu *aguna* se dnes vztahuje převážně na ženu, která se nemůže znovu vdát, protože jí manžel odmítá dát *get*, jen v USA jsou tisíce takových případů. Nicméně ortodoxní autority tyto ženy jako *agunot* neklasifikují. Problémy soudobých *agunot* se zabývá Jewish Orthodox Feminist Alliance (JOFA)¹⁰⁷, organizace působící především v USA, ale i ve Velké Británii, Izraeli nebo v Nizozemí. Byla založena v roce 1997 za účelem zlepšení postavení žen v ortodoxním judaismu, tj. nabízí příležitosti pro ženy, jak se podílet na životě v židovské komunitě. Bojuje za společenské změny vně ortodoxního judaismu. JOFA vydává stejnojmenné periodikum, jehož jedno vydání z roku 2005 se celé týkalo problému *aguna*. Role ženy jako matky, kterou tradiční židovská společnost oslavuje, tak nemůže být naplněna. Žena může zůstat *agunou*, tj. bez manžela, ale i bez dětí, anebo se znovu vdát, i když je de facto stále vdaná za svého prvního muže, ale tak ovšem ze svých potomků s druhým manželem učiní *mamzerim*, nemanželské, bastardy. Pro anglo-americké právo je židovská svatba dvojím svazkem. Rabín je náboženským činitelem a taktéž je náboženským i jím uzavíraný sňatek. Ale rabín je také americkým úředníkem s povolením oddávat, sňatek je proto i civilním sňatkem. Jedním z pokusů

¹⁰⁴ Biale, Rachel, *Women and Jewish Law. The Essential Texts, Their History & Their Relevance for Today*, New York, Schocken Books 1995, str. 103

¹⁰⁵ Schereschewsky, Ben-Zion, Elon, Menachem, *Agunah. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, Vol. 1, 2. Vydání, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 511

¹⁰⁶ Lieber, David L., Schereschewsky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 716

¹⁰⁷ <http://www.jofa.org/>

řešení problému *agunot*¹⁰⁸ je úprava *ktuby*. Americký konzervativní judaismus přidal v roce 1953 dodatek ke *ktubě*, tzv. Liebermanovu doložka. Podpisem *ktuby* s tímto dodatkem manželé přenechají rozhodování v případě rozvodu autoritě Beth Din of the Rabbinical Assembly.

4. 1 Řešení situace *agunot*

V současné době existuje rozpor sekulárního a náboženského práva, protože každé přistupuje k rozvodu jiným způsobem. Pokud je manžel nezvěstný, sekulární úřady po určité době ženě povolí rozvod a následný nový sňatek, kdežto židovský soud potřebuje důkaz anebo svědectví o manželově smrti.¹⁰⁹ Problém pak nastává, když se sekulární rozvod opravdu realizuje, ale *get* nebyl předán. Podle židovského práva je tato žena považována za cizoložnici a její děti *mamzerim*. A tudíž nemají možnost uzavřít manželství s jiným Židem. Z hlediska liberálního judaismu je taková situace považována za neetické omezování práv těchto a žen dětí.¹¹⁰

Jedním řešením situace *agunot* je předmanželská smlouva, která se uzavírá před Bejt Dinem, nikoliv před civilním soudem, nicméně podepsání dokumentu musí být dle zákona státu, kde se smlouva uzavírá. Nevěsta a ženich podepíší smlouvu před uzavřením sňatku. Je možné podepsat po svatbě pomanželskou smlouvu¹¹¹. Ústředním bodem¹¹² smlouvy je

¹⁰⁸ Další možnosti řešení problému *agunot*: Na konferenci o záležitosti *agunot* v Jeruzalémě v roce 1998 navrhl Rabbi Mayer E. Rabinowitz jako řešení typ svatební smlouvy *Tnaj bekidušin*, jejímž podpisem se manžel zavazuje, že manželce vydá *get* do šesti měsíců od sekulárního soudu. Aby se předešlo problému *agunot* ve Velké Británii a USA, tak se upravují zákony tak, aby sekulární rozvod platil až poté, co je vydán *get*, tedy nejprve má být manželství rozvedeno dle náboženské tradice, Trimble Landová, Markéta, *Ketuba, manželská smlouva podle židovského práva a její použití v sekulárních právních systémech*, stať z disertační práce *Ketuba (manželská smlouva podle židovského práva*, Právnická fakulta UK, 2001, str. 190, [cit. 17. 6. 2015] dostupné z <http://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=facpub>

¹⁰⁹ Goldberg, David J., *Židovské manželství*, Maskil, Ročník 7, Listopad 2007, str. 10

¹¹⁰ Ibid., str. 11

¹¹¹ Pre-nuptial a post-nuptial agreements, JOFA's *Guide to Jewish Divorce and the Beit Din System* (2005), str. 15, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/beit_din_guide_0.pdf

manželova povinnost finančně podporovat manželku od rozchodu do vydání getu. V Izraeli zavedení předmanželské smlouvy iniciovali v roce 1993 rabíni Elyashiv Knoll a Mordechai Ben Zazon spolu s advokátkou Rachel Levmore. Jejich Smlouva vzájemné úcty¹¹³ vznikla jako pokus o prevenci odmítnutí vydání getu. Oba manželé jsou v případě rozvodu povinni se finančně podporovat, dokud nedojde k předání getu. Zavedení předmanželské smlouvy v USA má kořeny v roce 1949, kdy Rabbinical Council of America stanovil¹¹⁴, že každý člen ortodoxní komunity musí před svatbou uzavřít předmanželskou smlouvu jako garanci před zneužitím getu a předejití situace aguna. Takovým zneužitím getu může být například vydírání¹¹⁵.

Předmanželská smlouva schválená ortodoxním výborem Beit Din of America se zdá být zatím nejlepším řešením pro agunot v USA a Kanadě. Vzor smlouvy je dostupný ke stažení na webových stránkách¹¹⁶ anebo je možné si objednat smlouvu telefonicky. Problém ovšem nastává, když se rozvádějící páry rozhodnou uchýlit k civilnímu soudu. Páry v současnosti například nemají povědomí o funkcích a kompetenci Bejt Dinu a myslí si, že civilní soud rozvede manželství právoplatně. Často tak činí především ženy, které se obávají, že Bejt Din bude předpojatý a přikloní se na stranu manžela¹¹⁷. Pak může nastat

¹¹² Levmore, Rachel, *The Pre-Nuptial Agreement for the Prevention of GET-Refusal*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 4, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

¹¹³ „Agreement of Mutual Respect“, Weiss, Susan, *Divorce: The Halakhic Perspective*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z <http://jwa.org/encyclopedia/article/divorce-halakhic-perspective>

¹¹⁴ Levmore, Rachel, *The Pre-Nuptial Agreement for the Prevention of GET-Refusal*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 4, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

¹¹⁵ Manželka v nešťastném svazku požádala o get, ale manžel odmítl s tím, že nejprve si žádá čtvrt milionu USD. Když ani Bejt Din nedokázal manžela přimět k vydání getu, žena se obrátila na komunitu, která jí pomohla vybrat částku. Žena dostala svůj get a nechala se rozvést u civilního soudu, Ibid., str. 4

¹¹⁶ www.ocweb.org, JOFA's *Guide to Jewish Divorce and the Beit Din System* (2005), str. 15, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/beit_din_guide_0.pdf

¹¹⁷ Reiss, Jonathan, *Jewish Divorce and the Role of Beit Din*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z <http://www.jlaw.com/Articles/divorcebeit.html>

situace, že žena, která odmítá z důvodu těchto obav předstoupit před Bejt Din, je označena za vzpurnou ženu a je podrobena *seruvu*, tj. nařízení veřejného opovržení za pohrdání rabínským soudem¹¹⁸.

Dalším způsobem řešení problému *agunot* by mohlo být anulování manželství, *hafka'a*¹¹⁹. Tento způsob ukončení navrhovali již Tanaim na základě zásady, že: „kdokoliv, kdo se zasnoubí se ženou, tak činí dle podmínek daných rabíny, a tak rabíni mají právo anulovat zasnoubení“¹²⁰. Nicméně středověké autority se neshodly, zda je v kompetenci rabínů anulovat manželství, takže obecně se anulování nepraktikovalo¹²¹. Od 16. století se v Evropě zavádí praxe¹²² uzavírání manželství v přítomnosti alespoň *minjanu* (deset mužů), aby se předešlo uzavření neplatného manželství, které by se pak muselo anulovat. Americký rabín Shlomo Riskin chce uvést do praxe anulování na základě pěti pasáží Talmudu, které by legitimizovaly anulování manželství rabínským soudem v případě, že nevhodného chování manžela anebo jako prevence ženina života v samotě¹²³. Nicméně pasáže Gittin 33a, Gittin 73a a Ketubot 3a říkají, že get vydaný v případě anulování je neplatný a pasáže Baba Batra 48b a Jevamot 110a popisují, že zasnuby a sňatek byly

¹¹⁸ Často dochází ke zneužití autority Bejt Dinu. Manžel nemusí být ani praktikujícím Židem, ale přesto předstoupí před Bejt Din, protože chce manželku, o které ví, že nedorazí, zesměšnit *seruvem*. Takové případy pak samozřejmě vyžadují citlivější přístup Bejt Dinu, který musí jednat delikátně a nedopustit zneužití getu, Reiss, Jonathan, *Jewish Divorce and the Role of Beit Din*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z <http://www.jlaw.com/Articles/divorcebeit.html>

¹¹⁹ Weiss, Susan, *Divorce: The Halakhic Perspective*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z <http://jwa.org/encyclopedia/article/divorce-halakhic-perspective>

¹²⁰ „anyone who betroths [a woman] does so subject to the conditions laid down by rabbis, and the rabbis have the power to annul the betrothal“, Schereschewsky, Ben-Zion, Elon, Menachem, *Agunah. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, Vol. 1, 2. Vydání, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 514

¹²¹ Například Rashbaz (Simeon b.Zemah Duran) se obával, že anulování manželství povede k nevhodným sexuálním stykům, *ibid.*, str. 515

¹²² *Ibid.*, str. 716

¹²³ Riskin, Shlomo, *The Tragedy of Agunah – A Proposal Solution*, , Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 13, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z http://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

anulovány bez existence *getu*¹²⁴. Rabín Riskin vidí řešení v možném ustanovení, které by vydal Vrchní rabinát¹²⁵ v Jeruzalémě. A to v případě, že rabínský soud nařídí rozvod a muž přes všechny sankce odmítá, bude ustanoven zvláštní soud s autoritou toto manželství zrušit.

V USA je častým úkazem situace, kdy se žena *aguna* stane terčem pomluv a potupy, a pak raději opustí život dle halachy, než aby zůstala ve své komunitě¹²⁶. Američtí rabíni propagují mezi budoucími manželi možnost podpisu předmanželské smlouvy a spolupracují s organizací JOFA¹²⁷, která má za cíl ženám předstupujícím před Bejt Din radit a pomáhat, také šíří povědomí o problému *agunot* a pořádá přednášky a promítání na středních školách¹²⁸. Americký rabín Mark Dratch ve svém článku¹²⁹ v magazínu JOFA říká, že *get* nesmí být nástrojem k vydírání a zneužívání. Žena nesmí být dohnána k tomu, aby si musela *get* koupit. Řešením problému *agunot* je podle amerických rabínů¹³⁰ podepsání předmanželské smlouvy, možnost anulace manželství, sankce udělené

¹²⁴ Ibid., str. 13

¹²⁵ Nejvyšší instituce halachického práva v Izraeli, jeho pravomoc se překrývá s pravomocí Nejvyššího odvolacího rabínského soudu v Jeruzalémě, Čejka, Marek, *Judaismus a politika v Izraeli*, Brno, Barrister & Principal, 2009, str. 52

¹²⁶ Levin, Batya, *Jewish Divorce Law: Protection or Life Sentence?*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 1, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

¹²⁷ Ve vydání magazínu JOFA, které se specializovalo na situaci *agunot*, je pro čtenáře několik návrhů jak *agunot* pomoci a zlepšení jejich situací. Například nabádat muže, aby *get* vydali, nabídnout ženám doprovod před Bejt Din, pokud mají strach, hostit agunu a její děti na šabat a svátky anebo svého rabína požádat, aby vzdělával komunitu v otázkách *agunot*, vyžadoval před svatbami uzavření předmanželských smluv, a mnoho dalšího. Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 14, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

¹²⁸ <http://www.jofa.org/>

¹²⁹ Dratch, Mark, *Get Abuse*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 2, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

¹³⁰ Broyde, Michael, *Can There be Solution to the Agunah Problem?*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 8, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

vzpornému manželovi, ale například i novelizace zákonů. Ale zapracování sekulárních zákonů do židovského zákona by bylo zneuctěním *halachy*, navíc se přístupy a názory na situaci *agunot* liší, tudíž nelze určit všeobecně platná ustanovení. Americký Rackman Beit Din v roce 1995 uvedl do praxe původně halachický koncept *kidušin ta'ut*, tj. manželství založené na chybě¹³¹. Takové manželství bylo uzavřeno, aniž by byli manželé informováni o všech faktech¹³², která se týkají minulosti a chování toho druhého. Beit Din může prohlásit, že žena nic netušila a bude osvobozena bez nutnosti vydání getu a tudíž nenastane situace *aguna*. Manželství je prohlášeno za halachicky neplatné. Praxe Rackman Beit Din se ovšem neobešla bez kritiky, která upozorňovala, že Rackman Beit Din nemá pravomoci aplikovat *kidušin ta'ut*, protože nemá kompetence k posouzení vlivu manželovy povahy a chování na chod manželství. Ale existují případy, kdy rabínský a civilní soud pracují ve shodě a doplňují se. Dle zákonů státu New York¹³³ mají Židé (či členové jiných náboženských tradic) povinnost mít rozvedeno manželství dle náboženské tradice před tím, než dojde k realizaci sekulárního rozvodu. Ortodoxní komunita v New Yorku zavedla následující opatření¹³⁴, která sbližují pravomoci sekulárního a náboženského soudu a zároveň může rozvod probíhat dle tradice:

- a) zavedení podpisu předmanželské smlouvy
- b) pokuta 150 USD za každý den zpoždění doručení *getu*
- c) jmenování rabínského soudu (obvykle je to Beit Din of America) jako dohlížitelskou autoritu

¹³¹ Aranoff, Susan, *Freeing Agunot: The Rabbi Emanuel Rackman Beit Din*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 15, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

¹³² Cizoložství, kriminální minulost, násilnická povaha nebo choroba, Aranoff, Susan, *Freeing Agunot: The Rabbi Emanuel Rackman Beit Din*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 15, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

¹³³ New York Jewish Divorce Law 1983 podle kterého může civilní soud pozdržet civilní rozvod v případě, že manžel brání ženě v rozvodu, Broyde, Michael J., *Some Thoughts on New York State Regulation of Jewish Marriage: Covenant, Contract or Statue?*, The Family in Law Review, Volume 5, 2011, str. 73, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

<http://www.mishpat.ac.il/files/650/3610/3622/3623.pdf>

¹³⁴ Ibid., str. 77

Příkladem spolupráce civilního a rabínského soudu je následující případ¹³⁵:

Manžel několik let odmítal dát své ženě *get* a proto soudce civilního soudu rozhodl, že manželství nerozvede. Žena předstoupila před Beit Din of America s žádostí o radu. Beit Din jí poradil, ať si požádá o navýšení výživného u civilního soudu. Soudce ji vyhověl, a zvýšil o polovinu částku, kterou má manžel platit. Protestujícímu manželovi bylo řečeno, že buď bude platit více peněz anebo dokončí náboženský rozvod, čímž se dočká civilního rozvodu a zároveň snížení výživného na původní částku.

¹³⁵ Broyde, Michael J., *Some Thoughts on New York State Regulation of Jewish Marriage: Covenant, Contract or Statue?*, The Family in Law Review, Volume 5, 2011, str. 80, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z <http://www.mishpat.ac.il/files/650/3610/3622/3623.pdf>

5. Stát Izrael

Řešením problému *agunot* by mohla být novelizace izraelské legislativy v podobě centralizované židovské legislativy právě ve Státě Izrael, který má v celosvětové židovské komunitě centrální a výsadní postavení. Ale z důvodu vzniku židovské diaspory vzniklo také množství místních zákonodárství, která se často liší například v přístupu řešení situace *agunot*. Mimo Izrael je legální možnost občanského rozvodu, ale z halachického hlediska bez *getu* není manželství ukončeno.

Zákon o jurisdikci rabínských soudů (v záležitostech manželství a rozvodu)¹³⁶ z roku 5713/1953 stanovuje, že „záležitosti ve věcech sňatků a rozvodů Židů, kteří jsou izraelskými občany, budou ve výlučné pravomoci ortodoxních rabínských soudů“¹³⁷ a „sňatky a rozvody Židů budou v Izraeli prováděny v souladu s židovským náboženským právem“¹³⁸. Židovský rozvod je realizován dle židovského práva, které je doplněno novými ustanoveními, týkající se například finančního odškodnění manželce. Z tohoto zákona plyne, že v Izraeli není možné uzavřít civilní sňatek a civilní rozvod je možný pouze v případech, které udává zákon Závaznosti zrušení manželství (soudní kompetence ve zvláštních případech) z roku 1969¹³⁹. Takovými případy jsou:

- a) alespoň jedna strana náleží do státem neuznané náboženské komunity
- b) jedná se o případ mezináboženského sňatku a nezáleží na tom, zda jsou manželé občany anebo cizinci s trvalým pobytem

¹³⁶ „The Rabbinical Courts Jurisdiction (Marriage and Divorce) Law“, Lieber, David L., Schereschewsky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 717

¹³⁷ Čejka, Marek, *Judaismus a politika v Izraeli*, Brno, Barrister & Principal, 2009, str. 32

¹³⁸ Ibid., str. 32

¹³⁹ „Matters of Dissolution of Marriage (Jurisdiction in Special Cases)“, *Introduction to the Law of Israel*, ed. Amos Shapiro, Kluwer Law International, 1995, str. 100

Tento zákon stanovuje¹⁴⁰ podle priority pořadí právních norem, kterými se má soud řídit:

1. zákony státu, ve kterém mají manželé společný trvalý pobyt
2. zákony státu, ve kterém měli manželé společný pobyt naposledy
3. zákony státu, ze kterého pocházejí oba manželé
4. zákony státu, ve kterém byl sňatek uzavřen
5. pokud nelze aplikovat ani jeden předešlý bod, soud se řídí zákony státu, ze kterého pochází alespoň jeden z manželů

Zákon neplatí pro křesťany, kteří náležejí ke státem uznané křesťanské církvi¹⁴¹, Židy, muslimy, Drúzy a věřící Bahá'í víry.

5. 1 Vývoj izraelská legislativy v případě rozvodů

Zákon o jurisdikci rabínských soudů (v záležitostech manželství a rozvodu) 5713/1953 ustanovil postup při prosazování soudního nátlaku na manžela, který odmítá vydat *get* anebo nátlaku na manželku, která *get* odmítá přijmout. „Kde rabínský soud jako svůj konečný soudní výrok nařídí manželovi nátlakem vydat *get* nebo ženě nařídí *get* přijmout, do uplynutí doby šesti měsíců ode dne vydání výroku si oblastní soud může na žádost generálního prokurátora vynutit souhlas s vydáním/přijetím *getu* nařízením uvěznění¹⁴².“ Oblastní soud (a v případě odvolání Nejvyšší soud) je jedinou instancí zmocněnou uvalit

¹⁴⁰ Dle tohoto zákona křesťané z uznané církve se nemohou v Izraeli rozvést. Naopak příslušník například některé z protestantských církví, jež není státem uznaná, sice nemohou v Izraeli uzavřít manželství podle zákona svého náboženského vyznání, nicméně jejich manželství může být rozvedeno u izraelského oblastního soudu. Ibid., str. 100

¹⁴¹ The Rabbinical Courts Jurisdiction (Marriage and Divorce) Law“, Lieber, David L., Schereschwesky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 717

¹⁴² „Where a rabbinical court, by final judgement, has ordered that a husband be compelled to grant his wife *get*, or that wife be compelled to accept a *get* from her husband, a district court may, upon expiration of six months from the day of the making of the order, on application of the Attorney General, compel compliance with the order by imprisonment.“, ibid., str. 717

vazbu jako prostředek k vynucení vydání/přijetí *getu*. Uvěznění končí tehdy, je-li *get* vydán/přijat.¹⁴³

5. 2 Proměna v legislativě od roku 1995

Knesset v reakci na časté případy *agunot* odsouhlasil speciální zákon o právu rabínských soudů (prosazování rozsudků rozvodu - dočasné opatření) z roku 5755/1995¹⁴⁴, který byl původně zamýšlen jako provizorní řešení, ale je platný do dnešního dne. Zákon upravuje¹⁴⁵ původní zákon z roku 5713/1953, dává rabínskému soudu pravomoc uvěznit osobu, která odmítá dodržet rozsudek soudu, a nově stanovil omezující opatření, která může rabínský soud uložit vzpurnému manželovi. V případě, že manžel v době rozvodu je už uvězněný a odmítá vydat *get*, je mu v rámci omezujících opatření upíráno například posílat dopisy anebo přijímat návštěvy. Omezující nařízení jsou modernizací *harkahot* (sankcí) Rabbenu Tama, které dovolovaly ostrakizovat vzpurného manžela.¹⁴⁶ Tento typ sankcí vydávají rabínské soudy vzácně. Nicméně uběhla určitá doba od rozhodnutí rabínského soudu a manžel stále nevydal *get*, soud může proti manželovi vydat některá z následujících omezujících opatření: manžel nesmí opustit zemi, nemůže získat izraelský pas, nemůže získat, ponechat si či obnovit si řidičský průkaz, být jmenován či zvolen do statutárních pozic, vést podnikání anebo otevřít si bankovní účet¹⁴⁷. Tento postup se setkal s kritikou, protože takové jednání může být považováno za porušování lidských práv, na druhou stranu práva *aguny* jsou také porušována. Přestože zákon z roku 5755/1995 nijak

¹⁴³ V Izraeli byl případ muže, který se vzpouzel rozhodnutí soudu tak dlouho, že ve vězení zemřel, *ibid.*, str. 717

¹⁴⁴ „The Rabbinical Courts Law (Upholding Divorce Rulings) (Temporary Provision) 5755/1995, *ibid.*, str. 718

¹⁴⁵ Rozsudek rabínského soudu už nemusí být konečný, proces je iniciován manželem/manželkou a nikoliv generálním prokurátorem, uvěznění nesmí přesáhnout dobu pěti let, autoritou v případě vynucení *getu* je vždy rabínský soud, *ibid.*, str. 717

¹⁴⁶ Rabbenu Tam byl tosafista 12. století a doporučoval jako donucovací prostředek k vydání *getu* vyobcovat vzpurného manžela z komunitního života, Schereschewsky, Ben-Zion, Elon, Menachem, *Agunah. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, Vol. 1, 2. Vydání, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 518

¹⁴⁷ *Ibid.*, str. 519

nezlehčuje váhu zákona z roku 5713/1953 a je možné rozhodovat dle jednoho či druhého, je dnes se aplikuje výhradně zákon z roku 5755/1995, protože je díky svým inovacím efektivnější. Díky zákonu z roku 1995 ubyl počet *agunot* v Izraeli, ale je to řešení pouze částečné. Nicméně nabízí ženě možnost žalovat manžela za způsobenou škodu v případě, že obdržel rozsudek, podle kterého je povinován vydat *get* a přesto tak neučinil. Jeruzalémský rodinný soud stanovil¹⁴⁸, že podobné jednání je hrubým porušením manželčiny autonomie, porušuje její důstojnost a svobodu a může jí uvrhnout do života v samotě a bez prostředků.

Ve svém příspěvku¹⁴⁹ v magazínu JOFA se Susan Weiss pouští do kritiky izraelských soudů. Poukazuje na případy, kdy z obav, aby nepřekročily halachické zákony vynucením *getu*, soudy raději nevydají žádné rozhodnutí. Dle Susan Weiss se soudy zbavují zodpovědnosti a tu přesouvají na halachu, advokáty anebo na samotné manžele.

5. 3. Práva žen

Knesset schválil v roce 1951 Zákon o rovných právech pro ženu¹⁵⁰ jako pokus zrovnoprávnit muže a ženu v otázce kompetenci podat svědectví, možnosti nabytí majetku v manželství a při rozhodnutí o opatrovnictví. Tento zákon mimo jiné zakazuje bigamii, která byla do té doby povolena muslimům žijícím v Izraeli. Na základě Zákona o rovných právech pro ženu může být muž trestně stíhán, pokud se rozvede s manželkou bez jejího souhlasu. V souladu s tímto zákonem má Vrchní rabinát právo vydávat *takanot* v otázkách *agunot*. I když toto právo bylo zpochybňováno¹⁵¹ některými členy Knessetu, kteří byli proti tomu, aby zákon vydaný Knessetem měl pravomoc určovat rabínským soudům, jak

¹⁴⁸ Kauza Anon vs. Anon z roku 24. 12. 2004, Lieber, David L., Schereschwesky, Ben-Zion, Drori, Moshe: *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. Vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 718

¹⁴⁹ Weiss, Susan, A View from the Trenches, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 6, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

¹⁵⁰ „The Woman's Equal Rights Law“, Elon, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume IV*, Philadelphia, The Jewish Publication Society 1994, str. 1656

¹⁵¹ Ibid., str. 1658

mají postupovat v oblasti rodinného práva. A to z důvodu, že dle tradice má rabínský soud při vynášení rozsudků vycházet ze *Šulchan Aruch*, kdežto Knesset je státní instituce.

6. Závěr

Na závěr bych ráda shrnula poznatky, ke kterým jsem dospěla během vypracování své bakalářské práce. V první části svého textu jsem představila historický vývoj rozvodu v rámci židovské tradice. Ukázalo se, jak je náboženské právo úzce propojeno s žitou tradicí, což je zcela typickým znakem pro judaismus. Proto je pochopitelné, že je téměř nemožné, aby se židovská legislativa odkláněla od pravidel posvěcených autoritou Tanachu a Talmudu. Tento přístup se pak plně odráží v legislativě Státu Izrael, jež je unikátní ve své téměř výhradní aplikaci halachy v oblasti rodinného práva. Z toho důvodu v Izraeli není prostor pro sekulární rozvod. Platným je rozvod náboženský, jehož ústředním dokumentem je *get*. Řádné předání a následné přijetí *getu* je klíčové pro úspěšné ukončení manželství. Na první pohled by se mohlo zdát, že je židovské pojetí výhodným řešením rozvodu manželů, protože může mít jednoduchý a rychlý průběh. Jakmile nastanou komplikace v podobě pohřešovaného manžela anebo se manžel vzpouzí vydat *get*, z rozvodu se snadno může stát pro obě zainteresované strany i na několik let noční můra. Tento fakt dokládá nejpalčivější problematika židovského rozvodu, a to je osud *agunot*. Této záležitosti jsem se ve své práci věnovala na větším prostoru. Problém *agunot* dokládá, že postavení muže a ženy v oblasti židovského rodinného práva není vždy rovné. Těmto ženám v USA pomáhá Jewish Orthodox Feminist Alliance (JOFA), jež svými aktivitami poskytuje *agunot* neocenitelnou službu. JOFA se snaží vzdělávat židovskou komunitu o problému zneužití *getu* a poukazuje na nespravedlnost s jakou se *agunot* musejí setkávat. Tato osvěta může ovlivnit myšlení a názory lidí uvnitř židovské komunity, nicméně největší krok ke zvrácení údělů *agunot* musí být učiněn změnou židovské legislativy. Z hlediska evropského liberálního pojetí rozvodu a postavení žen ve společnosti je halachický přístup nepochopitelný. A přestože se zdá být židovská tradice ukotvená a neměnná, existuje v židovské komunitě touha řešit problém *agunot*. S využitím nových přístupů uchopení židovské legislativy, ať už celoplošným využitím předmanželských smluv anebo zvážení povolit anulování sňatku, by se problém *agunot* mohl stát minulostí.

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny

Bible, Český ekumenický překlad, Praha, Česká biblická společnost, 2012

Sekundární literatura

BIALE, Rachel, *Women and Jewish Law. The Essentials Texts, Their History & Their Relevance for Today*, New York, Schocken Books 1995

BULKA, Reuven P., *Jewish Marriage - A Halakhic Ethic*, New York, KTAV Publ. House 1986

COHEN, Abraham, *Talmud (pro každého)*, Praha, Sefer 2006

Culture of the Jews – A New History, ed. David Biale, New York, Schocken Books 2002

ČEJKA, Marek, *Judaismus a politika v Izraeli*, Brno, Barrister & Principal 2009

DOBRINSKY, Herbert C., *A Treasury of Sephardic Laws and Customs*, New York, Yeshiva University Press 1988

ELON, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume II*, Philadelphia, The Jewish Publication Society 1994

ELON, Menachem, *Jewish Law: History, Sources, Principles. Volume IV*, Philadelphia, The Jewish Publication Society 1994

EPSTEIN, Louis M., *The Jewish Marriage Contract. A Study in the Status of the Woman in Jewish Law*, New York, Jewish Theological Seminary of America 1927

Family Law in Islam: Divorce, Marriage and Women in The Muslim World, ed. Maaike Voorhoeve, New York, I. B. Tauris 2012

GIGLIONI, Pablo, *Svatosti Krista a církve*, Karmelitánské nakladatelství 1996

GOLDBERG, David J., *Židovské manželství*, Maskil, Ročník 7, Listopad 2007, str. 10-11

Introduction to the Law of Israel, ed. Amos Shapiro, Kluwer Law International 1995

KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad 2006

NOSEK, Bedřich, DAMOHORSKÁ, Pavla, *Židovské tradice a zvyky*, Praha, Karolinum 2011

Elektronické zdroje

GILAT, Yitzhak Dov, *Gittin. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. vydání, Vol. 7, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 620-621, [cit. 25. 2. 2014], dostupné z Gale Virtual Reference Library

LIEBER, David L., SCHERESCHEWSKY, Ben-Zion, DRORI, Moshe, *Divorce. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. vydání, Vol. 5, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 710-721, [cit. 25. 2. 2014], dostupné z Gale Virtual Reference Library

SCHERESCHEWSKY, Ben-Zion, ELON, Menachem, *Agunah. Encyclopaedia Judaica*, ed. Michael Berenbaum, Fred Skolnik, 2. vydání, Vol. 1, Detroit: Macmillan Reference USA, 2007, str. 510-520, [cit. 25. 2. 2014]dostupné z Gale Virtual Reference Library

Internetové zdroje

ARANOFF, Susan, *Freeing Agunot: The Rabbi Emanuel Rackman Beit Din*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 15, 19-20, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z http://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

BROYDE, Michael, *Can There be Solution to the Agunah Problem?*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 8- 9, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z http://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

BROYDE, Michael J., *Some Thoughts on New York State Regulation of Jewish Marriage: Covenant, Contract or Statue?*, The Family in Law Review, Volume 5, 2011, str. 55-82, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z <http://www.mishpat.ac.il/files/650/3610/3622/3623.pdf>

DRATCH, Mark, *Get Abuse*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 2-3, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

http://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

JOFA's *Guide to Jewish Divorce and the Beit Din System* (2005), [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

https://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/beit_din_guide_0.pdf

LEVIN, Batya, *Jewish Divorce Law: Protection or Life Sentence?*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 1-2, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

http://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

LEVMORE, Rachel, *The Pre-Nuptial Agreement for the Prevention of GET-Refusal*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 4-5, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

http://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

REISS, Jonathan, *Jewish Divorce and the Role of Beit Din*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

<http://www.jlaw.com/Articles/divorcebeit.html>

RISKIN, Shlomo, *The Tragedy of Agunah – A Proposal Solution*, , Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 13-14, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

http://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

STRUM, Andrew, *Getting a Gett in Australian Courts*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

<http://www.jlaw.com/Articles/getaus.html>

TRIMBLE LANDOVÁ, Markéta, *Ketuba, manželská smlouva podle židovského práva a její použití v sekulárních právních systémech*, stať z disertační práce *Ketuba (manželská smlouva podle židovského práva)*, Právnická fakulta UK, 2001, [cit. 17. 6. 2015] dostupné z

<http://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1575&context=facpub>

WEISS, Susan, *A View from the Trenches*, Jofa Journal, Volume V, Issue 4 - *Agunah*, 2005, str. 6-7, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z

http://www.jofa.org/sites/default/files/uploaded_documents/jofa_journal_summer_2005.pdf

WEISS, Susan, *Divorce: The Halakhic Perspective*, [cit. 17. 6. 2015], dostupné z <http://jwa.org/encyclopedia/article/divorce-halakhic-perspective>

Summary

Pojetí rozvodu v judaismu

The Concept of Divorce in Judaism

Kateřina Svobodová

According to Jewish law marriage and divorce are personal acts of two people, husband and wife. Both of these acts have to be voluntary. My work presents forms of termination marriage according to halakhic law and law of the State Israel. I also present few examples of Jewish divorce in the USA.

In the beginning of my work I make an introduction into the development of divorce within Jewish law and also gave example of Islamic and Christian concept of divorce.

In the next chapter I describe requirement for divorce and its process.

The largest part of my work deals with agunah problem and its solution in the USA and State Israel. I describe possible solutions within American legislation and legislation of the State Israel.